

HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ TIP FAKÜLTESİ HALK SAĞLIĞI ANABİLİM DALI TOPLUM İÇİN BİLGİLENDİRME DİZİSİ (2023/2024-8)

16 EKİM DÜNYA GIDA GÜNÜ (2023)

Beslenme; büyüme ve gelişmenin sağlanması, sağlıklı olma ve iyilik halinin sürdürülmesi ve geliştirilmesinde temel bir ihtiyaçtır. Sağlıklı beslenme temel bir insan hakkı olup her bireyin yeterli, sağlıklı, güvenli, besleyici gıdaya erişimi kritik öneme sahiptir.¹

Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından 1948 yılında birçok temsilcinin de katıldığı bir toplantıda temel insan hakları ifade edilmiş ve 'İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi' duyurulmuştur. Bu beyannamede beslenme ile ilgili '*herkes, kendisinin ve ailesinin sağlığı ve iyilik hali için gıda, giyecek, barınma dahil yeterli bir yaşam standardı hakkına sahiptir*' şeklinde maddeye yer verilerek sağlıklı beslenme hakkı küresel olarak güvence altına alınmıştır.² 1978 yılında yapılan uluslararası bir konferansta da Temel Sağlık Hizmetleri'nin çerçevesi belirlenmiş ve bu kapsamda faaliyet alanları oluşturulmuştur. Birey ve toplumun 'sağlıklı olmak için gereken en az bakımı alması' gerektiği vurgulanarak beslenmenin geliştirilmesi, temiz su sağlanması ve sanitasyonun dahil olduğu sekiz faaliyet alanı üzerinde durulmuştur.³

Bugüne gelindiğinde Birleşmiş Milletler Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları (2030) arasında "sıfır açlık, temiz su ve sanitasyonun" dahil olduğu 17 amaç yer almaktadır. "Sıfır açlık" amacı kapsamında açlığın sona erdirilmesi, gıda güvencesinin sağlanması, beslenmenin iyileştirilmesi, sürdürülebilir tarımın geliştirilmesi yer almaktadır. Dünya çapında 2015 yılında yaklaşık 589 milyon kişi açlıkla karşı karşıya kalırken 2021 yılında 768 milyona yükseldiği bilinmektedir. 2030 yılında ise 840 milyon kişinin açlıkla yüzleşeceği öngörülmektedir. 2022 yılında küresel çapta her üç kişiden biri orta-şiddetli düzeyde gıda güvencesizliği ile mücadele etmiştir. 2015-2019 yıllarında dünya ülkelerinin %15,2'si aşırı yüksek gıda fiyatlarıyla karşılaşırken, 2020 ve 2021 yıllarında sırasıyla %48,1 ve %21,5'tir. Salgın, savaş ve çatışmalar, iklim krizi gibi faktörler mevcut eşitsizlikleri derinleştirmektedir. Özellikle bebekler, çocuklar, kadınlar, yaşlılar, sosyoekonomik düzeyi düşük olan hassas gruplar daha fazla etkilenim göstermektedir.⁴

Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları arasında olan "temiz su ve sanitasyonun sağlanması" kapsamında herkes için güvenli ve temiz içme suyunun erişilebilir olması ve uygun sanitasyon altyapısının geliştirilmesi amaçlanmaktadır. Ek olarak suyun insanların yaşam kalitesini artırmak, ekosistemleri korumak ve iklim değişikliği ile mücadelede önemli bir rol oynadığı vurgulanmaktadır. Su kaynaklarının etkili bir şekilde yönetilmesi, iklim değişikliği ile mücadelede önemli olup iklim değişikliğinin etkilerini hafifletmede ve değişikliklere uyum sağlamada kritik bir rol oynamaktadır. 2022 yılında dünya çapında 2,2 milyar kişi güvenli içme suyu ve temel el yıkama olanaklarına; 3,5 milyar kişi de güvenli sanisyona erişememiştir.⁵

¹ Aslan D. Halk Sağlığı ve Beslenme. Ankara, Türkiye: Hipokrat Yayınevi;2021.

² [İnternet] <https://www.un.org/en/about-us/universal-declaration-of-human-rights> Erişim: 03.10.2023

³ [İnternet] <https://www.who.int/teams/social-determinants-of-health/declaration-of-alma-ata> Erişim: 03.10.2023

⁴ FAO, IFAD, UNICEF, WFP and WHO. 2020. The State of Food Security and Nutrition in the World 2020.

⁵ [İnternet] <https://sdgs.un.org/goals/goal6> Erişim: 30.09.23

HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ TIP FAKÜLTESİ HALK SAĞLIĞI ANABİLİM DALI TOPLUM İÇİN BİLGİLENDİRME DİZİSİ (2023/2024-8)

Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü (FAO) her yıl 16 Ekim'i, FAO'nun 1945 yılında kuruluşunu da anmak amacıyla 1979 yılından itibaren "Dünya Gıda Günü" olarak kutlamaktadır. Etkinlikler, dünya genelinde 150'den fazla ülkede düzenlenmekte olup, Birleşmiş Milletler takviminin en çok kutlanan günlerinden biridir. Etkinlikler, başta açlıktan ve kötü beslenmeden etkilenenler olmak üzere, herkesin gıda güvenliği ve sağlıklı beslenmeye erişimi için farkındalığını arttırmayı ve harekete geçmeyi teşvik etmektedir.^{6,7}

Dünya Gıda Günü kapsamında 2023 yılı teması "**Su Hayattır, Su Gıdadır, Kimseyi Geride Bırakma!**" olarak belirlenmiştir. Tema, dünya üzerinde yaşamın kritik bir bileşeni olan suyun, gıdaların kaynağı olarak önemli bir rol oynadığına değinmektedir. Ayrıca hızlı nüfus artışı, ekonomik gelişmeler, kentleşme ve iklim değişikliği gibi etmenlerin suyun kullanılabilirliğini tehdit ettiğini, suyun bilinçli bir şekilde yönetilmesinin önemini küresel düzeyde vurgulamayı amaçlamaktadır.⁸ Gıda ve Tarım Örgütü, Dünya Gıda Günü'nde farkındalığı arttırmak amacıyla her yıl bazı etkinlikler düzenlemektedir. Bu yıl da çocuklar için aktivite kitapları, broşürler, video ve posterler hazırlanmıştır.⁹

Dünyada su ve gıda ile ilgili güncel duruma ilişkin bazı veriler aşağıdadır:¹⁰

- ✓ Vücudumuzun %50'den fazlası sudur. Dünya yüzeyinin yaklaşık %71'i sularla kaplıdır ancak sadece %2,5'i içme suyu, tarım ve endüstriyel kullanım için uygun olan tatlı sudur. Tüm doğal kaynaklarda olduğu gibi tatlı su kaynakları da tükenebilir doğal kaynaklardır. Son on yılda kişi başına düşen tatlı su kaynakları %20 azalmıştır.
- ✓ Küresel olarak tatlı suyun %72'si tarıma, %16'sı ev içi kullanıma ve %12'si endüstriyel sektörlere harcanmaktadır.
- ✓ Dünya genelinde 2,4 milyar insan (küresel nüfusun yaklaşık %10'u) su sıkıntısı çeken ülkelerde yaşamaktadır.
- ✓ Dünya genelinde üretilen atık suyun %80'den fazlası artırılmadan çevreye salınmaktadır.
- ✓ Küresel olarak tarım için gerekli olan suyun 2050 yılına kadar %35 artması beklenmektedir.
- ✓ 2001'den 2018'e kadar olan dönemde meydana gelen tüm afetlerin yaklaşık 3/4'ü suyla ilgilidir. Bu felaketler, yaklaşık 700 milyar ABD \$ ekonomik zarara neden olmuştur.
- ✓ 2000 yılından bu yana su kaynaklı afetler %134, kuraklıkların sayısı ve süresi %29 artmıştır.
- ✓ Tüm ekosistemler arasında biyolojik açıdan en çeşitli olan sulak alanlar, ormanlardan üç kat daha hızlı yok olmaktadır. Son 300 yılda yaklaşık %85'i kaybedilmiştir.
- ✓ Küresel ısınmayı 2°C yerine 1,5°C ile sınırlamak, su kaynaklarına fayda sağlayacak ve iklim değişikliği nedeniyle ortaya çıkan su sıkıntısını azaltacaktır.
- ✓ Dünyada yaklaşık 600 milyon insan geçimini beslenme ve gıda güvencesi için önemli rol oynayan su ile ilişkili gıda sistemlerinden sağlamaktadır.
- ✓ Dünya genelinde her yıl tüketicilere sunulan gıdanın %17'si çöpe atılmaktadır. Bu da üretimde kullanılan suyun israf edilmesine neden olmaktadır.

⁶ [Internet] <https://www.fao.org/world-food-day/en> Erişim: 28.09.23

⁷ [Internet] <https://kirsehirism.saglik.gov.tr/TR-259275/16-ekim-dunya-gida-gunu.html> Erişim: 28.09.23

⁸ [Internet] <https://sdg.iisd.org/events/world-food-day-2023/> Erişim: 29.09.23

⁹ [Internet] <https://www.fao.org/world-food-day/communication-toolkit/en> Erişim: 30.09.23

¹⁰ FAO. Water is life, water is food. Leave no one behind.2023.█

HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ TIP FAKÜLTESİ HALK SAĞLIĞI ANABİLİM DALI TOPLUM İÇİN BİLGİLENDİRME DİZİSİ (2023/2024-8)

Gıda ve Tarım Örgütü neler önermektedir?

Gıda ve Tarım Örgütü suyun eşit şekilde dağıtılması, su ile ilişkili gıda sistemlerinin korunması ve kimsenin geride bırakılmaması için daha az suyla daha fazla gıda ve diğer temel tarımsal ürünleri üretmeye yönelik bazı çözüm önerileri sunmaktadır. Bunun için hükümetlerin, özel sektörün, sivil toplumun, çiftçilerin ve bireylerin birlikte çalışması gerekmektedir.¹¹

Gıda ve Tarım Örgütü'nün **bireylere yönelik** olarak bazı önerileri aşağıda sunulmuştur:¹²

- ✓ Mevsiminde sebze ve meyve tüketmek gibi "su dostu" beslenme davranışları
- ✓ Taze gıda tüketmek
- ✓ Gıda israfını azaltmak
- ✓ Tüketilen balıkların "sürdürülebilir" yaklaşımlarla tutulmuş olmasına dikkat etmek
- ✓ Enerjiden ve sudan tasarruf etmek
- ✓ Su ve ilgili konularda çözüm üreten bilgilere erişmek ve paylaşmak
- ✓ Karar vericilerle su konusunda yaşanan deneyimleri paylaşmak

Gıda ve Tarım Örgütü'nün **çiftçilere yönelik** olarak bazı önerileri aşağıda sunulmuştur:¹³

- ✓ Su kullanımını etkili bir şekilde yönetmek
- ✓ Sürdürülebilir tarım uygulamalarını benimsemek
- ✓ Sürdürülebilir bir gelecek için bir arada olmak
- ✓ Gıda ve su kaybını azaltmak
- ✓ Pestisitlere bağlı zararları azaltmak için alternatifleri araştırmak
- ✓ Suya taşıma ile erişim sağlanan yerlerde; su taşıma sorumluluklarının kadınlar ve erkekler, kız ve erkek çocuklar arasında eşit paylaşımını sağlamak; bu sayede su taşınması için harcanacak zamanın okulda ve çalışma yaşamına aktarılması olanaklı olabilir.

Gıda ve Tarım Örgütü'nün **sivil toplum kuruluşlarına yönelik** olarak bazı önerileri aşağıda sunulmuştur:¹⁴

- ✓ Toplumun karar alma süreçlerine daha fazla katılımı için savunuculuk yapmak
- ✓ Su kaynaklarının kullanımı ve atık su yönetimiyle ilgili bilgi ve becerileri paylaşmak
- ✓ Gıda israfının azaltılmasına katkıda bulunmak
- ✓ Medya ile iletişim kurmak
- ✓ Girişimleri desteklemek

¹¹[Internet] <https://www.fao.org/world-food-day/take-action/en> Erişim: 30.09.23

¹² [Internet] <https://www.fao.org/world-food-day/take-action/what-can-you-do/en> Erişim: 30.09.23

¹³ [Internet] <https://www.fao.org/world-food-day/take-action/what-can-farmers-do/en> Erişim: 30.09.23

¹⁴ [Internet] <https://www.fao.org/world-food-day/take-action/what-can-civil-society-do/en> Erişim: 30.09.23

HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ TIP FAKÜLTESİ HALK SAĞLIĞI ANABİLİM DALI TOPLUM İÇİN BİLGİLENDİRME DİZİSİ (2023/2024-8)

Gıda ve Tarım Örgütü'nün **hükümetlere yönelik** olarak bazı önerileri aşağıda sunulmuştur:¹⁵

- ✓ Politika ve planlamada suya öncelik vermek
- ✓ Ulusal su yol haritaları ve stratejileri geliştirmek
- ✓ Su ile ilişkili gıda sistemlerini koruyan politikalar geliştirmek, suyun korunması ve sürdürülebilir kullanımını teşvik etmek
- ✓ Toplumun kuraklık, aşırı hava olaylarının etkileriyle mücadele edebilmesi için acil durum hazırlığı ve müdahale konusunda kapasite geliştirmesini sağlayarak dirençliliği artırmak

“Su Hayattır, Su Gıdadır, Kimseyi Geride Bırakma!”

¹⁵ [Internet] <https://www.fao.org/world-food-day/take-action/what-can-governments-do/en> Erişim: 30.09.23

Bu doküman, Dr. Nagihan Büşra Balaban ve Dr. Dilek Tezcan Honca tarafından, Prof. Dr. Dilek Aslan danışmanlığında 04.10.2023 tarihinde hazırlanmıştır. Bilgilendirme notunun aşağıda belirtilen şekilde kaynak gösterilmek şartıyla yazılı, elektronik, vb ortamlarda kullanılması önerilmektedir: Balaban N.B., Tezcan Honca D., Aslan D., 2023 Dünya Gıda Günü Bilgilendirme Notu-HÜTF Halk Sağlığı AD Toplum İçin Bilgilendirme Serisi 2023/2024-8- [Internet] <http://www.halksagligi.hacettepe.edu.tr/>. Erişim:4.10.2023.